

20.02.2024р. Гр.35.Історія України.Уроки№24-25.

Тема: 1.Розвиток культури 1920-1921рр.

2.Міжетнічні відносини в Україні 1917-1921рр.

1. . Революційні події істотно вплинули на зміст літературно-мистецького життя. Політичне розмежування серед творчої інтелігенції, яке спостерігалось й до жовтня, після революції ще більше поглибилось. У середовищі літераторів-модерністів поширюється імітація ідейної «незалежності». Численні гуртки і товариства на весь голос заявляють про своє лідерство в мистецькому процесі. Претензійність, прагнення бути ні на кого не схожим відбивалося вже в самих назвах окремих об'єднань і течій — «нічевоки», «біо-косміти», «фуїсти», «ліміністи» тощо. Незадовго до революції пішли з життя такі непересічні особистості, як Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, завершували свій творчий шлях Іван Нечуй-Левицький, Панас Мирний, а Василь Стефаник, Ольга Кобилянська та Марко Черемшина жили в Західній Україні і були позбавлені можливості брати участь у літературному процесі Наддніпрянської України. Місію літературного служіння народові в роки національно-визвольних змагань взяли на себе письменники молодшого покоління, які почали свій творчий шлях незадовго до повалення самодержавства. По-різному сприймали нову суспільно-політичну ситуацію старші українські літератори С. Васильченко, А. Кримський, М. Чернявський, Я. Мамонтов та ін. Загалом ці письменники досить швидко стали на шлях революційних перетворень. Українська література доби визвольної і громадянської воєн збагатилася багатьма новими іменами. Письменники і поети тієї доби були безпосередніми учасниками подій. Життя деяких з них обірвалося раніше, ніж встиг розквітнути талант. Олександр Олесь (Кандиба) вважається одним із найяскравіших українських поетів ХХ ст. Він народився на Сумщині, здобув вищу освіту і працював у Харківському земстві лікарем. У 1911 р. став одним із редакторів київського журналу «Літературно-науковий вісник». У 1919 р. разом з військами Директорії дійшов до західного кордону. Потім подався до

Будапешта і Відня. З 1924 р. працював у Празі, де прожив останні 20 років життя. Твори О. Олеся відзначаються глибоким патріотизмом і довершеністю поетичної форми. Багато віршів покладені на музику. Володимир Сосюра служив у військах С. Петлюри до лютого 1920 р. Потім став червоноармійцем, вступив у більшовицьку партію. У 1920 р. була надрукована його поетична збірка «Червона зима». З нею В. Сосюра увійшов у велику літературу. Талант поета зміцнів у радянську добу, але українська національна революція наклала свій відбиток на всю подальшу творчість митця. Звинувачення в «українському буржуазному націоналізмі» переслідували визнаного метра української літератури і в кінці життя. Павло Тичина у 1917 р. закінчив Київський комерційний інститут і почав працювати в газеті «Нова Рада». У 1918 р. вийшла друком його перша поетична збірка «Сонячні кларнети». Вона вразила багатьох глибоким ліризмом і новаторською формою. 1920 р. були надруковані дві збірки молодого поета — «Плуг» і «Замість сонетів і октав». Поет Василь Чумак (член партії боротьбистів) був розстріляний денікінцями у київському підпіллі в 1919 р. Після смерті з'явилася перша і остання збірка 18-річного поета — «Заспів». Вона показала всю силу його літературного обдарування. Чудовим поетом виявився й один з керівників боротьбистів Василь Блакитний (Елланський). У 1920 р. була опублікована його збірка «Удари молота і серця». На початку визвольної війни уже відомим поетом був Григорій Чупринка. Творчість його перервалася у 1921 р. Своє життя він віддав у боротьбі з більшовиками за самостійну Україну. Мабуть, закономірно, що українська революція поставила на чолі літературного процесу поетів — яскравих і різних. Тільки поетичним словом вдавалося найбільш глибоко відобразити різнобарвну і калейдоскопічну дійсність. Серед прозаїків, які розпочали свій творчий шлях у ці буремні роки, ми бачимо багатьох, хто став пізніше класиком української радянської літератури. Зокрема, це А. Головка, О. Донченко, Іван Ле, Остап Вишня, С. Скляренко. Принциповою тезою, що постала перед митцями нової літератури, стало питання про збереження традицій класичної спадщини. Поезія Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки — це той ґрунт, на якому формувалися і визріли П. Тичина, В. Чумак

(вбитий денікінцями в 1919 році), В. Сосюра, М. Рильський, Д. Загуга та ін. Молоді поети і письменники групувалися навколо численних літературних студій і гуртків, редакцій газет і журналів, літературних альманахів. Найпомітнішими творами української літератури періоду національно-визвольних змагань були книги віршів «Плуг» та «Сонячні кларнети» П. Тичини, «Червоний заспів» В. Чумака, «Удари молота і серця» В. Еллана-Блакитного, «Червона зима» В. Сосюри, «Мої коломийки» І. Кулика. Помітними стали прозові твори С. Васильченка, А. Головка, М. Ірчана, Г. Коцюби, Петра Панча, О. Вишні, С. Пилипенка та ін. Характерним для літератури, як і загалом для мистецтва років громадянської війни, був широкий спектр поглядів і діапазон полеміки, подальший розвиток культури. Гостра класова боротьба породила різні ідейні платформи в літературі та мистецтві, найпоширенішою стала течія «наймодернішого символістського напрямку»: мистецтво приречене на вмирання; протягом певного часу його має замінити метамистецтво (синтез мистецтва зі спортом), а в майбутньому, з плином часу, воно повністю зійде з арени духовного життя. З-поміж помітних представників цієї течії варто зазначити М. Семенка, Г. Шкурупія, Г. Коляду, Д. Бузька, О. Слісаренка, М. Ірчана. Суперечливість їхніх естетичних поглядів була цілком очевидною. Читачам вони пропонували свої твори, художній рівень яких був далеко не рівноцінний. Осібні позиції в молодій радянській літературі посідали неокласики (сформувалися в 1922 р.). До них належали М. Рильський, М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара та Освальд Бургардт. Вони виступали за високу культуру слова і художньої форми; ідеалом для них було далеке минуле, взірцем справжнього мистецтва слугували зразки античності та інших давніх епох, а з художніх напрямків у поезії найближчими для себе вважали французьких парнасців. Активно в будівництво нової культури включився Пролеткульт. Письменників ця культурно-освітня організація приваблювала своїм гаслом — «Творити революційне мистецтво!» У 1919–1920 рр. членами її були В. Коряк, В. Еллан-Блакитний, С. Пилипенко, В. Сосюра, М. Майський. Проте згодом усі вони вийшли з Пролеткульту, оскільки побачили хибність його ідейно-теоретичних настанов. До революції на території України

існував лише один стаціонарний театр — трупа М. Садовського в Києві. В інших містах України нерегулярно виступали трупи П. Саксаганського, О. Суходольського та ін. Із відродженням української державності відбувалася й реорганізація театральної справи. Від перших днів революції, вже з березня 1917 р., почали утворюватися різні літературні та мистецькі об'єднання на національному ґрунті: «Вільне мистецтво», Комітет українського національного театру тощо, в яких згуртувалися кращі художні сили: актори І. Мар'яненко, Л. Курбас; літератори Л. Старицька-Черняхівська, В. Винниченко, С. Черкасенко, О. Олесь; публіцисти І. Стешенко, С. Єфремов; художники Ф. Кричевський, Ф. Балавенський; композитор О. Кошиць та ін. Головною метою їх було сприяння розвитку театральної справи: утворення нових труп, допомога з репертуаром, інші організаційні питання. При Комітеті, наприклад, працювала репертуарна комісія у складі Л. Старицької-Черняхівської, О. Олеся та В. Самійленка. Йшли інтенсивні пошуки нових форм театральної роботи. Передові діячі формували нові трупи та оновлювали репертуар. Навесні 1917 р. громадськими організаціями міста за підтримки Генерального Секретаріату було засновано Український національний театр на чолі з І. Мар'янком. Він розпочав свою діяльність п'єсою В. Винниченка «Пригвожденні» у постановці І. Мар'яненка, потім репрезентував драматичні твори М. Старицького «Оборона Буші» та С. Черкасенка «Хуртовина». Тут також грали трупа П. Саксаганського (раніше мандрівна) і «Молодий театр» Л. Курбаса, в якому він 1917 р. зорганізував свою молодечу театральну студію. У Києві в 1918 р. було відкрито три театри — Державний драматичний, Державний народний і Молодий. Перший очолили відомі вже режисери О. Загаров і Б. Кривецький, які пройшли школу в Московському художньому театрі під керівництвом К. Станіславського і Б. Немировича-Данченка. Заслуговує на увагу «Молодий театр», який очолив великий майстер театрального мистецтва, видатний режисер пореволюційної доби, основоположник нового напрямку в історії українського театрального мистецтва Лесь Курбас. Однодумцем і помічником його був Гнат Юра. Трупа театру складалася з молодих акторів. Керований Л. Курбасом театр категорично пориває з традицією

старого побутового театру, орієнтує його на модерні течії західноєвропейського мистецтва. Свій перший сезон театр відкрив п'єсами «У пущі» Лесі Українки і «Затоплений дзвін» Г. Гауптмана. Справжньою несподіванкою для театралів стали постановки трагедії «Цар Едіп» Софокла та поеми «Гайдамаки» Т. Шевченка. «Молодий театр» увійшов до історії як труп мистецьких пошуків. У ньому Курбас випробував низку стилістичних форм — від реалістично-психологічної драми до експресіонізму. Показуючи зразки класичного і сучасного європейського та українського театру, «Молодий театр» здійснив революцію в українському театрі, модернізувавши його і відкривши нові перспективи. З нього вийшов ряд відомих режисерів, акторів, театрознавців. Нарешті, саме «Молодий театр» подолав неприйняття і зневагу російської публіки до українського театру. У період Української держави два українських театри набули статусу державних. Законом від 28 серпня 1918 р. Український драматичний театр став Державним українським драматичним театром (директор — Б. Кржецький, головний режисер — О. Загаров), а восени Український національний театр було перетворено на Державний народний театр (мистецький керівник — П. Саксаганський). Обом театрам було надано постійні приміщення і державне утримання. Державні театри сприяли поширенню національної ідеї серед глядачів. Українське театральне мистецтво у досліджуваний період виступало важливим чинником культурного процесу. Плани театрів були доволі насиченими, актори репетирували нові постановки як вітчизняних, так і світових драматургів, художники готували нові декорації, але через брак коштів, а також внаслідок постійних політичних колізій багатьом із цих планів не судилося здійснитися. Навесні 1919 р., з ініціативи К. Марджанова, Л. Собінова та Я. Степового, в Києві було створено театр «Музична драма». На сцені цього оригінального театру відбувалася цікава й плідна співпраця Л. Курбаса з хореографом М. Мордкіним і кінорежисером М. Бонч-Томашевським, якими було освоєно своєрідний жанр — оперні вистави «Тарас Бульба» і «Утоплена» М. Лисенка, «Галька» М. Монюшка, «Азіаде» Мордкіна та ін. У березні 1919 р. в Києві відкрився театр ім. Т. Шевченка. В його трупі працювали Г.

Борисоглібська, Л. Гакебуш, О. Мар'яненко, О. Сердюк та інші прославлені актори. Режисер О. Загаров ставив з великим успіхом п'єси М. Гоголя, Лесі Українки, західно-європейських класиків. У січні 1920 р. Г. Юра створив у Вінниці театр ім. Івана Франка. Йому судилося стати одним із провідних в Україні. Для підготовки молодих акторів і режисерів у жовтні 1917 р. у Києві було відкрито Українську народну драматичну школу і режисерсько-інструкторські курси. Невдовзі, за Гетьманату, ці навчальні заклади здобули статус державних і відповідне утримання. Державна драматична школа мала дворічний курс навчання і готувала працівників народних театрів.

Режисерсько-інструкторські курси склались із двох відділів — режисерського, який за два роки надавав спеціальну режисерську підготовку, та інструкторського, що за рік готував працівників народних театрів. Український державний драматичний театр у грудні 1918 р. почав готувати молодих акторів у власному «Інституті співробітників» із трирічним курсом навчання.

Вихованню національної свідомості та зростанню культури мешканців села допомагали аматорські театри, організовані із сільської інтелігенції із залученням самих селян, популярні по всій Україні ранки й вечірки з різноманітною програмою, які влаштовували школи, гімназії, народні університети, освітні та культурні установи. У газетах тих часів відмічалось виникнення у містах і селах України самодіяльних оркестрів народних інструментів, хорових капел, наголошувалося на великому значенні української народної пісні, її зв'язку з усім історико-культурним життям України та моральному значенні, підкреслювалися велика музична талановитість українського народу, виховне значення української пісні, її з'єднуюча й відроджуюча сила. Для поширення музичної культури 1918 р. було створено два важливих державних музичних колективи — Український державний симфонічний оркестр ім. М. Лисенка (першим головним диригентом став О. Горілов) та Українську державну капелу, яку очолили відомі композитори О. Кошиць і К. Стеценко. Українська державна капела гастролювала багатьма містами країни, а також поза її межами — в Австрії, Чехії, Польщі, Німеччині та Франції. Виступи капели мали тріумфальний успіх і

неабияк сприяли ознайомленню громадськості з українською культурою. Того ж року в Києві відродилася капела кобзарів, яка складалася як із професіоналів, так і аматорів. Вона багато гастролювала Україною і привертала своїми виступами значну увагу як спеціалістів-митців, так і пересічних слухачів. Розвиткові й пропаганді української і світової музичної спадщини чимало сприяла діяльність музичного відділу Дніпросоюзу. Тут 1920 р. було створено першу хорову капелу під головуванням К. Стеценка. Згодом зорганізувалася й друга капела. Вони багато їздили з концертами, переважно по Лівобережній Україні. З 1917 р. до весни 1920 р. в Україні було створено 20 національних професійних музично-драматичних театрів, близько 400 народних на пів професійних та 9 тис. самодіяльних художніх колективів. В останніх, наймасовіших, брали участь близько 220 тис. осіб. У вересні 1917 р. було прийнято закон про створення Української академії мистецтв — першого вищого художнього навчального закладу України. Внаслідок певних причин її було відкрито тільки в листопаді 1918 р. До професорського складу увійшли Г. Нарбут, Ф. Кричевський, В. Кричевський, М. Бойчук, О. Мурашко, М. Жук та інші визначні митці. Досліджуючи основи церковної політики Української держави необхідно зазначити, що політичні сили революційної доби (Українська Центральна Рада, Гетьманат Скоропадського, Директорія) по-різному ставилися до розв'язання церковного питання. Нерегламентованість релігійного життя в основних законодавчих актах УНР свідчить про відсутність чіткої державної політики Центральної Ради щодо церкви. Перший державний орган, який мав займатися питаннями релігії, був створений у січні 1918 р. Основним завданням цього Департаменту ісповідань було врегулювання відносин між державою і православною церквою, яка визнавалася Департаментом як «автокефальна» в межах усієї України. Питання діяльності на території України інших релігійних конфесій, зокрема й римо-католицької церкви, взагалі не розглядалися, окрім заяв про невтручання держави у справи релігійних громад та їх самофінансування. Українські уряди намагались поліпшити стан освіти, розбудувати українську національну школу, ввели для обов'язкового вивчення українську мову та літературу, історію та

географію України, збільшили кількість україномовних навчальних закладів. Більшовики відмовлялись від революційного досвіду, переслідували вчителів україномовних дисциплін, провели соціальне реформування школи, ліквідацію неписьменності, реорганізацію вищої школи, створення робітничих факультетів. Освіта і наука розвивалися в умовах численних змін політичних режимів, кожен з яких прагнув підпорядкувати інтелектуальну сферу суспільства своїм інтересам. Особливо послідовно і цілеспрямовано це робили більшовики. Попри це в Україні було відкрито нові навчальні заклади - університети, інститути, школи, гімназії, у тому числі з українською мовою викладання. Незважаючи на труднощі революційного часу, освітній рівень жителів України в 1917-1920 рр. зріс. Великим загальнонаціональним досягненням цього часу було відкриття Української академії наук.

Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=riSWVGCJEDk>

2. III Універсал УЦРВизнає національно-персональну автономію росіянам, євреям і полякам та ін.«Український народ, сам довгі роки боровся за свою національну волю і нині її здобувши, буде твердо охороняти волю національного розвитку всіх народностей, на Україні суцільних, тому оповіщаємо, що народам: великоруському, єврейському, польському та іншим на Україні признаємо національно-персональну автономію для забезпечення їм права і свободи самоврядування в справах їх національного життя, та доручаємо нашому Генеральному Секретарству Національних Справ подати нам в найближчому часі законопроект про національно-персональну автономію». Закон УНР «Про національно-персональну автономію» (22(09) січ. 1918 р.)Прийнятий в один день з IV Універсалом УЦР – 22(09) січ. 1918 р. Надавав представникам російської, єврейської і польської націй, які проживають в Україні, право на національно-персональну автономію. Білоруси, чехи, молдовани, німці, татари, греки та болгари, які мешкали в Україні, могли отримати таке право після подання відповідних колективних заяв до Ген. суду УНР, підписаних не менш як 10 тис. громадян, не обмежених у політичних правах. Протягом 6 місяців суд мав винести рішення та

сповістити про нього Генеральний Секретаріат Центральної Ради (Раду народних міністрів з 22.01.1918 р.) Нації, не зазначені в цьому переліку, за своїм бажанням могли подавати такі ж заяви, але вже на розгляд Української Центральної Ради. 29 квіт. 1918 закон «Про національно-персональну автономію» було включено як окремий розділ до Конституції УНР 1918 р. IV Універсал УЦР «Всі ж демократичні свободи, проголошені 3-м Універсалом, Українська Центральна Рада підтверджує і зокрема проголошує: в самостійній Українській Народній Республіці нації користуватимуться правом національно-персональної автономії, признаним за ними законом 9-го січня». . Населення міст складалося переважно із зрусифікованих українців і більшого проценту росіян. Більшість мігрантів із російських губерній розглядали українські землі як власну територію. «Тому переселення російських робітників і селян в Україну часто розглядалося не тільки як колонізація, а й як повернення до рідної землі». Приплив великої кількості російських робітників в Україну суттєво змінив ситуацію у великих промислових центрах, де російська мова поступово перетворювалася на основну мову для спілкування. Частина українців, які були членами різних російських політичних партій та громадських організацій, вважали себе росіянами. Великоросійські шовіністичні організації в Україні

Мета: зберегти Російську імперію в існуючих на той час кордонах; об'єднати всіх росіян, які проживають на окраїнах імперії. **Методи:** від найрадикальніших («Союз русского народа») до більш виважених (товариство «Русь»). **Соціальна база:** представники великої та дрібної буржуазії, дворянства, духівництва, військових, інтелігенції. Чимало було серед монархічних організацій робітників і селян. **Первопричина вступу до російських націоналістичних організацій:** «не політична чи національна позиція їх членів, а суто соціально-економічна. Кожна з перерахованих верств населення, вступаючи до подібних організацій, намагалась, таким чином захистити свої права. Дворянство хотіло повернути втрачені привілеї, буржуазія прагнула розширити свої політичні права, розраховуючи також і на інші економічні поступки з боку держави і, нарешті, робітники, в умовах існуючого безробіття, вимагали постійну роботу і

стабільну заробітну плату». Польська національна меншина . Чисельність їх зросла під час Першої світової війни за рахунок біженців з Королівства Польського і Галичини, де проходили головні бойові дії Західного фронту царської армії. Поляки виявляли національну солідарність, що дозволило їм відновити національну державу, але й захистити її. Ця солідарність базувалася на твердому фундаменті ідентичності, національної ідеї та патріотизму, на любові до вітчизни, на збережених рисах традиційної народної культури, мови, національного характеру. Л. Василевський, один із відомих польських діячів і засновників Польської партії соціалістичної (ППС): «Ідеал, до якого мусить прагнути кожний нормальний народ — ідеал національної незалежності, може бути реалізований тільки через унезалежнення російської України». 25 квітня 1920 р. розпочався спільний наступ польської та української армій проти більшовиків. Вдалося визволити від радянської влади майже всю Правобережну Україну. Наказ головного командування польських військ від 27 травня 1920 р. закликав польське населення України зрозуміти, що польські війська не залишаться на роки на зайнятих теренах. Якщо польське населення, хоче врятуватися від нового нашествия більшовиків, «воно повинно щиро і у власних інтересах віддати свої сили на творення української державності і українського війська, створення якого зможе врятувати цю країну від повернення комуністичних орд». Польська дефензива (контррозвідка) в Україні доповідала, що польська інтелігенція не вірила в реальність самостійного існування України, оскільки не була впевнена в можливості створення ефективної української адміністрації та армії. Проте вона була переконана, що існують підстави для державницького існування УНР за умови широкої опори на Польщу. 1920 р. Червона армія перейшла в контрнаступ і до липня 1920 р. зайняла майже всю Правобережну Україну. У жовтні 1920 р. Ю. Пілсудський змушений був відмовитись від своєї підтримки незалежної УНР, підписавши з більшовиками перемир'я. Українським збройним силам вдалося ненадовго повернути частину Поділля. Окремі державні інституції УНР переїхали знову до Кам'янця-Подільського. У середині листопада 1920 р. до Кам'янця-Подільського увійшли військові частини Червоної армії,

а наприкінці цього ж місяця уряд УНР виїхав до Польщі. Єврейська національна меншина. Політика Російської імперії щодо євреїв: антисемітизм, спрямована на асиміляцію або витіснення єврейського населення з країни; русифікація місцевого населення «національних окраїн», повсюдне введення російської мови; верховенство православ'я над всіма іншими конфесіями. Обмеження пересування: «смуга осілості» Євреям дозволялося жити, крім губерній Царства Польського, в губерніях Бессарабській, Віленській, Вітебській, Волинській, Гродненській, Катеринославській, Київській (крім Києва), Ковельській, Мінській, Могильовській, Подільській, Полтавській, Таврійській (крім Севастополя та Ялти), Херсонській, Чернігівській, які становили саме «смугу осілості». Найсильніше «смуга осілості» позначилася в Україні, адже з 15 губерній, які її складали – 9 були українськими. Гетто для євреїв?! Причини єврейських погромів Висновок дослідника історії революційних подій в Україні професора Адамса: «Самі міські євреї-комуністи роздмухували звіриний антисемітизм, який жеврів на селі і тоді раптом настав такий момент, коли ненависть до міста і ненависть до єврея ставали ненавистю до комунізму. В уявленні селянина єврея, городянина та комуніст зливалися в єдиний образ кривоногого комісара, який забирав у хлібороба його землю, реквізував вирощене ним збіжжя, конфіскував худобу та зброю і виконував вироки, винесені ЧК». Боротьба з єврейськими погромами. «Те, що її стосується, це той факт, що ні Петлюра, ні Винниченко, ні решта видатних членів цього українського уряду ніколи не були тими, як їх називають, «погромниками». Хоча я їх особисто не знав, все ж таки я добре знаю цей тип українського інтелектуала-націоналіста з соціалістичними поглядами. Я з ними виріс, разом з ними провадив боротьбу проти антисемітів та русифікаторів – єврейських та українських. Ані мене, ані решту думаючих сіоністів південної Росії не переконують, що людей цього типу можна вважати за антисемітів. І це важливо, бо це веде нас до головного: до глибокої правди, яку небезпечно забути, до правди, що причина полягає не в суб'єктивному антисемітизмі осіб, а в об'єктивному «антисемітизмі обставин». На Україні обставини проти нас. Такі обставини утворилися історично і такими вони й залишаються.

Хто був у цьому винний у XVII сторіччі – чи ми, євреї, чи поляки або українці – шукати недоцільно...» В. Жаботинський – лідер сіоністського руху, літератор, письменник, публіцист, поет, драматург, перекладач. На півдні проживало німецьке населення. Багаті німецькі колонії існували у «власному просторі», не піддаючись асиміляції. Національний антагонізм з українськими і російськими селами на ґрунті економічних відносин. Політика «воєнного комунізму» призвела до ворожості до радянської влади. Влітку 1919р. повстання в колоніях. Колоністи підтримували наступ армії А.Денікіна, співпрацювали з білогвардійцями. У 1920 р. становище німців змінилося через грабіж «махновців», розкуркулення, конфіскацію 40-45% землі.

Д/з: §§17-19, посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=VvMtwlCVcxY>.